

երիւրեալ զբանն քերթողական արուեստիւ, առանց յաւելուածոյ եւ թերութեան»: Ընդ Կարգաց գրոցս յիշի առանձինն 'ի խորագրի թղթոցն՝ եւ *Ձեռնադրութեանն կարգ* ըստ Լատինաց, որում համաձայն գտանին բազում մասամբ, եւ որով արդ եկեղեցիս Հայոց վարի՝ Կանոնք ձեռնադրութեան. յայտ ուրեմն զի 'ի Լամբրունեցւոյն թարգմանեալք են եւ յերիւրեալք⁶⁵:

Յետ չորից ամաց, այն է երրորդ ամ պայազատութեան Լեւոնի (1189), Քահանայապետն Կլեմէս Գ գրեաց ('ի 28 մայիսի) առ սա եւ առ նոյն կաթողիկոս Գրիգոր, եւ առաքեաց «ընդ զօրսն եւ ընդ թագաւորս՝ որք եկին յայսկոյս ծովու, փրկել զքաղաքն Երուսաղէմ, յետ երից ամաց գերութեանն». որպէս ծանուցանէ նոյն Ներսէս 'ի խորագրին. իսկ վերնագիր թղթոյն առ Լեւոն (որ ամենեւին համաբան է ընդ գրեցելոյն առ կաթողիկոսն), այսպիսի է. «*Կլեմէս* եպիսկոպոս ծառայ ծառայից Աստուծոյ, մեր սիրեալ որդոյ մեծապատիւ իշխանի *Լեւոնի Լեւոնեցոյ*, ողջոյն եւ առաքելական օրհնութիւն»⁶⁶:

⁶⁵ Պատճառ կամ շարժառիթ գրութեան կաթողիկոսին Հայոց առ Քահանայապետն՝ ոչ յիշի 'ի թարգմանչէն եւ ոչ յայոց: Բայց ոչ վայրապար համարիմ նշանակել աստանօր զանձանօթն յոլովից աւանդութիւն գրաւոր, 'ի զգաստութիւն ընթերցողաց թողեալ զչափ ընդունելութեանն: Նշանաւոր խոհականութեամբ եւ սրբութեամբ կէայր յայնմ ժամանակի Ս. Կիրիլ († 1203) ազգաւ յոյն, երրորդ արքայ կացեալ վանաց Ս. Աստուածածնի 'ի Կարմելոս լերին. առաքեալ երբեմն 'ի Մանուէլէ կայսերէ առ Քահանայապետն՝ վասն միաւորութեան երկոցուն կայսերութեանց, եւ երբեմն առ սուլտանն Իկոնիոնի: Սմա ասի յաղօթելն երբեմն 'ի լերինն՝ ազդ արարեալ Ս. Բարսղի՝ երթալ քարոզել 'ի Հայս. գոր եւ կատարէ Սուրբն, զամս տասն դեգերեալ 'ի զանազան կողմանս մերոյ աշխարհիս. եւ 'ի սորին բանից ազդեցութենէ՝ ասէ պատմիչ վարուցն, գրեալ թագաւորին Հայոց առ Պապն Լուսիոս, յամի 1181. որ առաջին ամ է քահանայապետութեան սորա, իսկ զմերոցս իշխանութիւն ունէր յայնժամ Ռուբէն եղբայրն Լեւոնի: **Քոլլանդ.** մարտ 6: Ջքարոզութիւն Սրբոյն նշանակել քերթող ոմն Լատին՝ տողիւքս.

Tu vero, venerande Pater . . .

Per Armenias urbes, Parthosque per omnes

Undique sparsisses divini semina verbi.

⁶⁶ Յետ խորագրին՝ զառաջին տող թղթոյն միայն գրեալ, ծանուցանէ թարգման մեր Ն. Լամբրունեցի, եթէ «Նոյն եւ այս թղթիս բանք՝ անթերի եւ անյաւել՝ որպէս առաջնոյս որ առ կաթողիկոսն սուրբ. գոր աւելորդ համարեցայ կրկին գրել»: Յայտ է զի 'ի բնագրին յառաջ դասեալ էր թուղթն որ առ կաթողիկոսն, թէ եւ նոյն էին բանքն, գոր արժան եւ բարեբաղդ իսկ համարիմ կարգել աստանօր, զանց զբանիւք ինչ արարեալ՝ որ յայլակրօնս ակնարկեն. եւ այնքան յօժարութեամբ, զի յետ թղթոյ Լուսիոսի Պապի՝ առաջին եւ գրեալթէ միակ է՝ որոյ գտանի հայերէն թարգմանութիւն, եւ յայնպիսի գրչէ